

DVA DROBCA STEKLENIH POSOD Z ZLATOM IZ PETOVIJE

IVA MIKL

Mestni muzej, Ptuj

Med gradivom, ki ga hrani ptujski muzej v svojih depojih, sta tudi dva zelo zanimiva fragmenta steklenih posod. Pred nami sta dva fragmenta tako imenovanega zlatega stekla, torej steklenih posod, kjer služi za okras zlata lamela ali zlata nit. Dasi so podatki o obeh predmetih, kakor bomo videli, silno skromni, sta vendar zelo zanimiva za sliko materialne kulture v Petoviji. Steklo te vrste je zelo redko, zlasti v naših krajih, kjer v drugih najdiščih podobnega ni moč zaslediti.¹

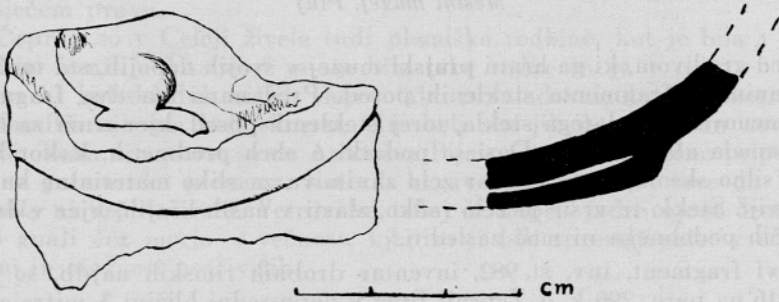
Prvi fragment, inv. št. 982, inventar drobnih rimskih najdb, so našli leta 1916 na parc. 290 k. o. Zgornji Breg v neposredni bližini 5. mitreja. Zdi se, da je predmet slučajna najdba na sicer razmeroma dobro raziskanem arheološkem zemljišču. Pet cm veliki fragment je verjetno dno plitve skodelice. Steklo je brezbarvno, precej debelo, saj znaša debelina ene plasti do 4 mm. Na dnu je vložena krožna lamela pod plast stekla, čez lamelo pa je pripojeno šele pravo diskasto dno, enaka steklena plast. V zlato lamelo so vprasanjeni detajli risbe z iglo za radiranje, kot je to pri tej tehniki v navadi, da je risba prozorna.¹ Steklo je nekoliko razpokano, notranja površina nad zlato lamelo je irizirana, da so nekateri detajli slabše vidni, vendar je iz ohranjenega dela risbe mogoče jasno razbrati upodobitev ležččega jagnjeta (glej sliko 1). Detajli risbe so zelo lepo izdelani, npr. volna na stegnu in parkelji.

Pred nami je torej fragment značilne steklene plitve skodelice z zlatim dnom (fondo d'oro). Te plitve skodelice so nadomeščale zlate kovinske posode z vloženi emajlnimi slikami in dragimi kamni. V večjem številu so zlasti med najdbami v katakombah in so prevzele ob kristjanizaciji rimske javnosti vedno večje število krščanskih nabožnih podob in simbolov za vsebino, da so postale malone značilen pojav v starokrščanski umetni obrti. A nasploh so bile, zlasti v pozni antiki, tipičen izdelek rimske, italške umetne obrti in med njimi moremo slediti prav serijske izdelke. Razvoj tehnike zlatih stekel pa lahko zasledujemo od 2. do 6. stoletja po n. š. Sodeč po nekaj najdbah, je prišla tehnika v Italijo z Vzhoda, večina najdb razvite tehnike pa je iz Rima. Od tod so se izdelki razširili po evropskih provincah.

¹ Stekla te vrste ni niti v zbirkah ljubljanskega muzeja iz najdišča Emona ali Neviodunum niti v zbirkah arheološkega muzeja v Zagrebu. Za podatke se zahvaljujem tov. P. Petruju in tov. B. Vikič.

Po raznih napisih, ki se pojavljajo med okrasom na teh posodah, sklepamo, da so jih radi poklanjali kot darila ob raznih praznikih, v poznejših časih zlasti ob raznih cerkvenih godovih.²

Celotna kronologija in detajlna datacija zlatih stekel je precej težavna. Opira se predvsem na podatke izkopavanj v katakombah, na razlike v razvoju stila, na epigrafske elemente in na razvoj starokrščanskih simbolov. Po vsem tem je mogoče slediti, da se v 2. in 3. stoletju pojavljajo na zlatih steklih že razni prigodni napisi, lovske in pastirske idilične scene, mitološki prizori in seveda tudi portreti. Pozneje pa se, kakor že omenjeno, pojavljajo vedno številneje krščanski simboli, upodobitve svetnikov, biblični prizori, krščanska voščila, portreti itd.³

Sl. 1. Fragment stekla z zlato lamelo

Fig. 1. The Fragment of the Glass with the Gold Lamella

Ob teh nekaj splošnih podatkih se je za datacijo našega fragmenta težko odločiti. Najdiščni podatki drobca nam povedo tudi samo to, da je iz ruševinskih plasti mlajše mestne četrti, vil, vrtov in delavnic, ki se je na današnjem Zgornjem Bregu razvijala zlasti med koncem drugega in četrtem stoletjem.⁴ Po primerjavi s splošnimi podatki o stilnem razvoju zlatih stekel in po primerjavi z zlatimi stekli po svetovnih kolekcijah nam je vendar jasno, da nimamo opravka s fragmentom posode iz izrazite pozne antike. Analogije stilu (fini detajli) in vsebini upodobitve moramo iskati nekako med predmeti iz 3. stoletja. Ležeče jagnje se namreč pojavlja navadno samo v dveh vrstah prizorov, in to v raznih pastirskih idiličnih prizorih ali pa v kompoziciji, ki krščanski simboliki prva utre pot v upodabljalno umetnost, v kompoziciji Dobrega pastirja. Prva zvrst je poleg raznih poganskih mitoloških prizorov zlasti priljubljena v 3. stoletju.⁵ Upodobitev Dobrega pastirja se pojavlja tudi že v istem času, dosti bolj pa še v 4. stoletju.⁶ Druga varianta razlage je dosti manj verjetna, saj Dobri

² H. Vopel, Die altchristl. Goldgläser, Leipzig, Tübingen 1899, str. 34, 77, 78, 95. — PWRE, Blümner, Glas XIII/2, 1395.

³ H. Vopel, o. c., str. 17 sl., 27, 32.

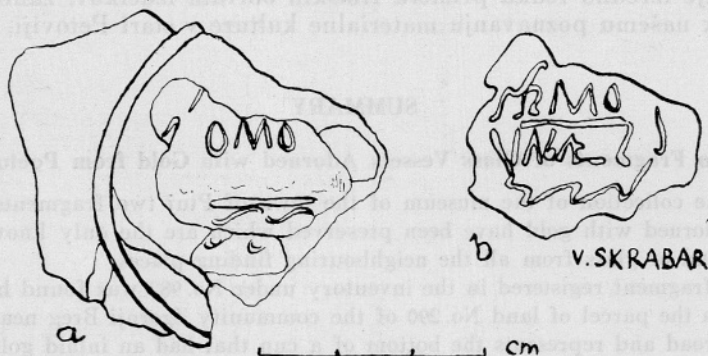
⁴ Klemenc, Saria. Archäol. Karte v. Jugoslavien, Blatt Ptuj, Zagreb 1956, str. 53. — W. Schmid, BRGK XV, Beilage 16. — S. Jenny, MZK NF XXII, 1896, str. 14 sl.

⁵ Vopel, o. c., str. 33, 34.

⁶ Vopel, o. c., str. 59.

pastir nosi v upodobitvah jagnje po navadi na ramah. Najverjetneje je torej, da je bila na naši posodi upodobljena idilična pastirska scena, splošno priljubljen predmet obravnave v rimski umetnosti. Če upoštevamo torej vse našete podatke, se zdi, da je najbolje staviti fragment z Zgornjega Brega časovno v okvir 5. stoletja.

Še manj podatkov imamo o drugem fragmentu, ki je, žal, silno slabo ohranjen, vrhnje plasti stekla namreč popolnoma razpadajo. V muzejskem inventarju za ta predmet (inv. št. 984) ni najdiščnih podatkov.⁷ Predmetu je priložena le Skrabarjeva risba, verjetno narisana ob najdbi. Ta priča, da je predmet, še potem ko je prišel v muzejsko zbirko, prav močno razpadel. (Glej sliko 2 a in b, po Skrabarju.)

Sl. 2. Fragment stekla z napisom

Fig. 2. The Fragment of the Glass with the Inscription

Tudi ta fragment je del dna nizke, plitve brezbarvne steklene skodelice s krožnim okvirom okrog dna. Znotraj tega okvira je tenka steklena plast, ki je še bolj motno belo irizirana kot sam fragment posodice in ki se danes že povsem drobi. Na to plast je z zlato nitko narisano okvirček večih zavojev, ohranjenih bolj ali manj v odtisih v podlogi, in dvovrstičen napis. Vse črte napisa in okvira je tvorila zlata nitka, ki je sedaj ohranjena samo še v drobcih. Bolje je ohranjena zlata nit samo v treh črkah zgornje vrstice OMO. Kakor vidimo s Skrabarjeve risbe, je bilo nekoč ohranjenega še več vijugastega okvira in v drugi vrsti še črke VALE. Tudi ta fragment meri nekako 5 cm v premeru.

Pri tem fragmentu imamo opravka z drugo vrsto zlatih stekel, kjer se pojavljajo razna voščila in napitnice na steklenih skodelicah, izpisane na prikupen način v vijugastih okvirčkih z zlatimi ali pozlačenimi nitkami. Med najdbami po imperiju se ti napisi različno glase ANNI BONNI, A ME BIBE, VITA TIBI.⁸ Po črkah, ki nam jih je v risbi ohranil Skrabar, in po

⁷ Po podatkih, ki sta mi jih dala tov. dr. R. Bratanič in tov. Marija Skrabar — za kar se jima najlepše zahvaljujem — je predmet gotovo najden v Ptujju. Detajlnih najdiščnih podatkov pa ni mogoče več zaslediti. Tudi ta najdba je verjetno slučajna.

⁸ Charles Rufus Morey, *The Gold Glass Collection of the Vatican Library 1959*, Città del Vaticano št. 409, 419, 424, 275.

oblíki, ki je drobcem posod z naštetimi napisi povsem enaka, spada tudi naš fragment v to vrsto. Vprašanje, kako dopolniti slabo ohranjeni napis, ostane odprto, vsekakor pa je vsebina napisa voščilo ali napitnica v dveh ali treh besedah.

Težave z datacijo so pri tem fragmentu še večje kot pri prvem. Ne samo, da manjkajo najdiščni podatki za fragment, manjka mu tudi datirana analognega gradiva od drugod. Vendar se zdi, po splošnih pravilih v razvoju steklarstva in zlatih stekel posebej, da bomo morali tudi ta fragment staviti približno v isti čas kot prvi fragment, to je nekako v tretje stoletje.⁹

Dasi torej o obeh fragmentih zelo malo vemo, sta vendar ta drobca za naše kraje izredno redka primera rimskih obrtnih izdelkov, zanimivo dopolnilo k našemu poznavanju materialne kulture v stari Petoviji.

SUMMARY

Two Fragments of Glass Vessels Adorned with Gold from Poetovio

In the collection of the museum of the town of Ptuj two fragments of glass vessels adorned with gold have been preserved which are the only known pieces of this kind of glass from all the neighbouring finding places.

The fragment registered in the inventory under No. 982 was found by chance in 1916 on the parcel of land No. 290 of the community Zgornji Breg near Ptuj. It is 5 cm broad and represents the bottom of a cup that had an inlaid gold lamella with an engraved lamb couchant. This type of glass vessels is a characteristic product of Roman artisans in the period between the end of the second and the beginning of the sixth century. This technique which came most probably from the East can be found represented most frequently in Rome. The elements that can help us in our endeavours to date such vessels adorned with gold are the chronology based on data supplied by the excavations in catacombs, differences in the development of the style, the epigraphic elements, and the old Christian symbols. In the earliest period we find represented above all various mythological and idyllic scenes; later, however, the Christian motifs become prevalent.

These general data may help us in our interpretation of the fragment: it probably represents an idyllic pastoral scene, and its style may point approximately into the 5th century. The fragment was found in that town quarter of the Roman Poetovio which consisted mainly of villas from the 2nd to the 4th century.

The fragment registered in the inventory under No. 984 is in an extremely poor state of preservation. The only knowledge we have about it is that it comes from Ptuj. It is 5 cm large and it again represents in all probability a fragment of the bottom of a cup made of a thin colourless glass with an opaque white irisation. Its upper stratum into which the volute frame was inlaid with an inscription in two lines made of a gold thread shows a state of a complete decay; the same is true for the frame and the inscription whose only readable characters are OMO. The oldest picture which exists of this fragment and which was made by Skrabar shows this object in a better state of preservation with the characters VALE still visible in the second line.

⁹ Vopel, o. c., str. 32 sl. — PWRE, Blümner, Glas XIII/2, 1591.